

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ТА НЕДОЛІКИ У ЗДІЙСНЕННІ ПРОФІЛАКТИКИ СКАЗУ В УКРАЇНІ

Гордійчук С.В., здобувач вищої освіти ОП «Ветеринарна медицина»
Науковий керівник – **Радзиховський М.Л.**, д. вет. н., професор
Національний університет біоресурсів і природокористування України, м. Київ

Станом на 2024 рік, Україна залишається єдиною країною в Європі, де сказ продовжує бути серйозною проблемою як для тварин, так і для людей, особливо в умовах триваючого конфлікту. В умовах війни та військових дій профілактика і контроль над сказом зазнали значних труднощів. Щорічно в Україні реєструється близько 1600 випадків сказу серед тварин, а випадки захворювання людей, попри зусилля по боротьбі з хворобою, все ще фіксуються спорадично.

Метою цього дослідження було оцінити вплив війни на систему профілактики сказу, виявити основні причини захворюваності серед людей та визначити географічні особливості ризику нападів тварин в умовах воєнного часу. Для цього проаналізовано дані з архівів МОЗ України та річних звітів обласних управлінь Держпродспоживслужби України, а також інформацію про зміни в системі профілактики під час військових дій.

У 2024 році понад 84 тис. осіб щорічно постраждали від укусів або шкідливого контакту з тваринами, з яких 2155 осіб були уражені скаженими тваринами. Профілактичне лікування (ПКП) отримували в середньому 21434 особи на рік (25,5% від усіх постраждалих). Собаки та коти, що мають господарів, залишаються основними джерелами нападів (71,5%). Ризик нападу скажених собак на людей залишився високим – 1:124, котів – 1:25, диких тварин – 1:7, сільськогосподарських тварин – 1:2, з найбільшою часткою нападів з боку собак – 838 635 нападів (77,7%).

В умовах війни географічні особливості нападу також зазнали змін: частіше реєструються напади в районах з активними військовими діями, де спостерігається зниження контролю за тваринами. Напади на людей від домашніх м'ясоїдних тварин частіше фіксуються у зонах з високою урбанізованістю і військовою активністю, тоді як у зонах з меншими інфраструктурними можливостями – в лісистих регіонах – зросла кількість нападів диких тварин.

Протягом останніх 25 років зареєстровано 63 випадки сказу у людей, основними джерелами яких були собаки (24 випадки) та коти (22 випадки). Основні проблеми, що виявились під час війни, включають погіршення доступу до медичних установ для постконтактної профілактики, недостатню координацію між відомствами, а також зменшення фінансування програм профілактики. Подальші дослідження будуть зосереджені на впливі війни на контроль над сказом та на розробці ефективних стратегій профілактики в умовах військового конфлікту.

Покращення ситуації щодо сказу в Україні в сучасних умовах, зокрема в умовах війни та кризових ситуацій, вимагає комплексного підходу, що охоплює профілактику, медичне обслуговування та управлінські стратегії. Ось декілька ключових напрямків для покращення ситуації які я пропоную:

1. Удосконалення профілактичних заходів:

-Розширення вакцинації тварин: Збільшити охоплення вакцинацією домашніх тварин, особливо собак і котів, через державні програми та ініціативи у співпраці з ветеринарними клініками та НУО.

-Організація мобільних вакцинаційних пунктів. Створити мобільні пункти для вакцинації тварин у віддалених і постраждалих районах, особливо в умовах війни, де стаціонарні клініки можуть бути недоступні.

2. Покращення медичної допомоги та постконтактної профілактики:

- Поліпшення доступу до постконтактної профілактики (ПКП). Забезпечити доступ до своєчасної ПКП для всіх постраждалих, включаючи мобільні медичні бригади для надання допомоги в зоні конфлікту.

-Забезпечення наявності необхідних вакцин і сироваток. Організувати стабільні постачання вакцин проти сказу і антирабійних сироваток в усіх медичних установах.

3.Підвищення обізнаності та освіти:

-Освітні кампанії для населення.Провести масштабні інформаційні кампанії про небезпеку сказу, важливість вакцинації тварин і своєчасного звернення до медичних установ після укусів.

-Навчання ветеринарів і медичних працівників. Організувати тренінги для ветеринарів і медичних працівників щодо сучасних методів профілактики і лікування сказу.

4.Покращення моніторингу та звітності:

- Посилення моніторингу. Впровадити покращені системи моніторингу для відстеження випадків сказу серед тварин і людей, а також випадків укусів.

-Систематизація даних. Збирати та аналізувати дані про випадки сказу для виявлення тенденцій і вразливих районів.

5.Посилення міжвідомчої координації:

- Координація між державними і неурядовими організаціями. Забезпечити ефективну взаємодію між МОЗ, Держпродспоживслужбою, місцевими органами влади та НУО для комплексного підходу до профілактики сказу.

-Розробка і реалізація національної стратегії. Розробити і реалізувати національну стратегію боротьби зі сказом, включаючи заходи для підвищення обізнаності, вакцинування тварин та медичної допомоги.

6.Адаптація до умов війни:

- Забезпечення доступу до медичної допомоги в зоні конфлікту. Організувати спеціальні програми та ресурси для забезпечення доступу до медичної допомоги та вакцинації в зонах активних бойових дій.

-Забезпечення безпеки тварин. Сприяти захисту тварин у зонах конфлікту, організувати евакуацію та допомогу для тварин, які можуть бути носіями сказу.

7.Фінансування та ресурси.

- Забезпечення фінансування. Налагодити стабільне фінансування для програм профілактики сказу, вакцинації тварин і медичної допомоги, особливо в умовах кризи.

Комплексний підхід, що включає ці аспекти, допоможе суттєво покращити ситуацію з сказом в Україні та зменшити ризик захворювання серед людей і тварин.

Бібліографічний список

Acharya, K. P., Acharya, N., Phuyal, S., Upadhyaya, M., & Lasee, S. (2020). One-health approach: A best possible way to control rabies. *One Health*, 10, 100161.

Anderson, A., Kotze, J., Shwiff, S. A., Hatch, B., Sloomaker, C., Conan, A., Knobel, D., & Nel, L. H. (2019). A bioeconomic model for the optimization of local canine rabies control. *PLoS Neglected Tropical Diseases*, 13(5), e0007377.

Dovgiy, Yu., Radzikhovskiy, M., Dubova, O., Feschenko, D., Nikitin, O., Bakhur, T. et al. (2016). *Parazitarni ta infektsiyini khvorobi m'yasoiidnikh tvarin* [Parasitic and infectious diseases carnivores]. (2d ed). Zhitomir [in Ukrainian].

Kornienko, L., Uhovsky, V., Karpulenko, M., Moroz, O. A., Tsarenko, T. M., Radzyhovskiy, M. L., & Ruda, M. E. (2024). Epizootychna sytuatsiya v sviti z transkordonnykh khvorob tvaryn [Epizootic situation in the world of transboundary animal diseases]. *One Health Journal*, 2(II), 41–58. (in Ukrainian).

Makovska, I., Nedosekov, V., Polupan, I., & Latmanizova, T. (2018). Analiz trendu poshyrennia skazu kotiv v Ukrajinі [Distribution trend rabies in cats in Ukraine]. *Scientific Messenger of LNU of Veterinary Medicine and Biotechnologies*, 20(92), 18–23 (in Ukrainian).

Polupan, I., Bezymennyi, M., Rudoi, O., Nychyk, S., Mezhenyskyi, A., Tuyakhov, M., Lozhkina, O., Radzykhovskiy, M., Gutyj, B., & Ihnatovska, M. (2024). Spatial and temporal analysis of rabies and effectiveness of the oral rabies vaccination program in Ukraine. *Biosystems Diversity*, 32(2), 193–202.

МЕТРОПАТІЇ ЯК ПРОВІДНИЙ ЧИННИК НЕПЛІДНОСТІ КІШОК

Гулевич І.О., здобувачка вищої освіти ОП «Ветеринарна медицина»

Науковий керівник – Кошевой В.І., д. філософії з вет. мед.

Державний біотехнологічний університет, м. Харків

Репродуктологія свійських кішок досліджена набагато менше, ніж собак, і досить довго в цій галузі, кішку вважали «маленькою собакою» та підходили до терапії проблем фертильності подібним чином; отже, існує нагальна потреба в додаткових знаннях у цій галузі (Fontbonne et al, 2022). Неплідність визначається як нездатність завагітніти та народити життєздатне потомство, у кішок вона має багато потенційних факторів, але існує гіпотеза, що провідною причиною є різноманітні метропатії (Fontbonne et al., 2020).

Рівень неплідності у племінних чистокровних кішок в розплідниках в різних країнах світу щонайменше складає 20% (Niewiadomska et al, 2023). Багато потенційних причин неплідності у самиць класифікуються як збої в часі або фізичному акті спаровування (включаючи відсутність індукованої овуляції), захворювання матки, інфекційні захворювання (бактеріальні, вірусні або паразитарні), ендокринні порушення, неадекватне харчування, хромосомні або генетичні аномалії та анеструс. Відносна частота, з якою будь-який із цих факторів сприяє безпліддю та неплідності у маток, невідома, але існує гіпотеза, що захворювання матки є недооціненою причиною безпліддя у маток (Fontbonne et al., 2020; Koshevoy et al., 2021; Dyshkant et al., 2024).

Патологія матки, потенційно пов'язана з неплідністю, включає кістозну гіперплазію ендометрія, піометру, ендометрит, гідрометру, мукометру (Johnson, 2022). Існує дуже мало опублікованих даних про неплідності котятчих пов'язану з патологіями матки. Було діагностовано патологію матки у 4 з 7 кішок з неплідністю в анамнезі, і в одному дослідницькому розпліднику було помічено, що приблизно 75 % неплідних маток мали гістологічне свідчення кістозної гіперплазії ендометрію (Johnson, 2022). Однак у кішок, які звертаються до планової овариогістеректомії та не мають клінічних ознак захворювання, патології матки не є рідкістю. Дослідженнями мікрморфології тканин видаленої матки виявило, що у 21 зі 106 (19,8 %) кішок виявили кістозну гіперплазію матки і у 6 зі 106 (5,7 %) ендометрит (Binder et al., 2020).

Правильна діагностика субклінічного захворювання матки та, крім того, визначення захворювання матки як причини неплідності може бути складною у дрібних тварин. Кістозна гіперплазія ендометрію за відсутності інфекції зазвичай не пов'язана з клінічними ознаками у кішок, але її часто можна діагностувати за допомогою УЗД (Fontbonne, 2022). Для гістологічної оцінки біопсії матки також потрібен патологоанатом, який має досвід інтерпретації гістопрепаратів ендометрію (Fontaine, 2021).

Також можливим варіантом виявлення ендометриту є трансцервікальна катетеризація під ендоскопічним контролем, промивання стерильним розчином NaCl 0,9% або фосфатно-сольового буферу (або взяття мазку) та цитологічне дослідження отриманого матеріалу. Обидві методики відбору зразків зібрали достатню кількість клітин ендометрію, щоб вважати їх діагностичними. Отримані результати демонструють, що мазки з ендометрію, отримані шляхом промивання матки, є більш надійними для встановлення стану котятчого ендометрію (Martí et al., 2021).